

věří, že lid nezavrhne ty, jejichž oddanost k zásadám je veda k nepopulárnímu postupu, ale že odmění odvahu, bude respektovat čest a nakonec uzná, co je správné. ... Demokracie, která se nemůže vykázat žádným Georgem Norrisem (senátor z Nebrasky, který v roce 1917 hlasoval v rozporu s veřejným míněním USA proti vyzbrojování obchodních lodí, přepadávaných německými ponorkami — pozn. K. K.), ani žádným pomníkem individuálního svědomí v moři lidové správy, není hodna nést toto jméno“. (Str. 167.)

Obecnější platnost než jenom v oblasti vlastní politické funkce má Kennedyho přístup k odvaze jako principu, založenému na mravní síle. Nevidí tuto odvahu jenom v mezích situací, jak se často líčí v románech, filmech, válečných historiích a podobně, ale v každodenním životě. „Odvaha žít je často méně dramatickou podívanou než odvaha projevovaná v posledním okamžiku života. Ale je neméně velkolepou směsí triumfu a tragédie. Muž koná to, co musí vykonat, navzdory tomu, jakým důsledkům vydá svou osobu, navzdory překážkám, nebezpečím a nátlakům — to je základ vši lidské morálky. ... Odvaha je příležitost, s níž se dříve nebo později všichni setkáváme. Politická činnost nás jen přivádí do arény, v níž se vystavujeme jednomu druhu zkoušek odvahy. Ať se setkáváme s výzvou k odvaze v kterékoli oblasti života, ať to znamená jakoukoli obět, ztrátu přátel, majetku, spokojenosti, ba i úcty našich druhů — musíme se — uposlechneme-li svého svědomí — každý sám rozhodnout, jakou cestou se dát... Odvahu

musí každý z nás hledat ve svém nitru.“ (Str. 168.) To jsou Kennedyho závěrečná slova, k nimž je možno jenom dodat, že on sám tuto odvahu nosil ve svém srdci a vědom si jí, odhodlal se přes varování k cestě Dallasem 22. listopadu 1963.

Ale bylo by chybou, na což ve velmi dobře napsaném doslovu upozorňuje dr. Irena Dubská, sledovat a vidět Kennedyho knihu u nás dnes pouze v kontextu s jeho životem a tragédií. To, co chtěl autor zdůraznit, je v plném souladu i se suažením, jehož jsme v této zemi všichni součástí od historického ledna 1968. Bylo by si jen přát, aby se i v této zemi politikové zamýšleli nad odvahou, která by vedla jejich činy v souladu s lidskou morálkou, s opravdovými zájmy lidu této země.

Kennedyho kniha je též zajímavým pohledem na historii Kongresu Spojených států amerických. I když, jak již bylo řečeno, není vlastní historickou prací, přec jenom dává svými příběhy možnost porovnat postavení senátorů a členů Sněmovny reprezentantů v americkém politickém systému, jejich vazbu a mnohdy závislost na institucích jednotlivých států v historickém průřezu. Myslím, že je nutno ocenit práci redakce, která českému čtenáři zpřístupnila toto poznání úsvětlivkami, které mu umožní uvědomit si právě řadu historických souvislostí z dějin amerického zákonodárství. Rozhodně je nutno tento ediční čin nakladatelství uvítat a přát si, aby nezůstal v plánech našich nakladatelství osamocen, a my tak poznali a přiblížili si mentalitu a myšlení politiků i ostatních zemí.

K. KRÁTKÝ

HOŘKÁ SKLIZEŇ

Sami H a d a w i, *Bitter Harvest*, Palestine 1914—67, The New World Press, New York 1967, 355 str., 8 mapek.

Autor knihy, palestinský Arab narozený v Jeruzalémě, pracoval několik let jako expert pro palestinskou otázku v OSN a v letech 1959—65 zastával funkci ředitele arabského informačního střediska v texaském Dallasu. Svoji práci o Palestině 1914—1967, rozdělenou do 16 kapitol, dokládá bohatým dokumentačním materiálem.

V prvních dvou kapitolách se autor snaží proniknout do historického pozadí dnešní Palestiny, popisuje ji demograficky, geograficky a především analyzuje arabsko-židovské vztahy jak v období stře-

dověké arabské nadvlády, tak i za otomanské okupace. Dále se zaměřuje na problematiku konečného územního vyřešení arabského poloostrova v 1. světové válce. Mezi nejzajímavější dokumenty, které zde autor uvádí, jistě patří i dosud málo známá „dohoda“ mezi Chaimem Weizmannem, hlavou nově vytvořené židovské organizace, a emírem Feisalem z roku 1919.

Třetí kapitola, nazvaná „Palestina a Židé“, pojednává o nejožehavějších a prakticky nejsubjektivnější vykládaných otázkách, zda totiž dnešní Židé jsou potomci

starých Hebrejců, či není-li tvrzení Židů o právu na vlast jen sionistickou propagandou.

Ve čtvrté kapitole, „Sionistické hnutí“, autor klasifikuje sionismus a judaismus. Myslím, že zde zvolil nešťastnou metodu výkladu, když se snaží přesvědčit čtenáře (jako ostatně v průběhu celé knihy), že Židé mohou žít pokojně v Palestině, ale nikoliv jako samostatný národ nebo dokonce ve formě zvláštního státního útvaru. Sami Hadawi hodnotí judaismus jako náboženství universální hodnoty. Židé jsou považováni za příslušníky stejného náboženství, kteří nemají žádné národní nebo etnické svazky se souvěrci v jiných zemích. Sionismus na druhé straně je mezinárodní politické hnutí, které si činí nároky na spojení všech Židů pomocí etnických a nacionalistických svazků v jeden národ. Aplikace těchto autorských definic na vznik státu Izrael je jistě zjednodušená, ovšem charakterizování zrodu sionismu jako přirozené reakce na antisemitismus má jistou logickou oprávněnost.

V dalších dvou kapitolách je popsán vývoj v Palestině pod britským mandátem v letech 1920—1948. Autor popisuje velmi podrobně pomocí řady přesných faktů mechanismu převedení tureckého dědictví pod britskou mandátní správu. Zdůrazňuje opozici Arabů vůči mandátu a jejich nedůvěru v Balfourovu doktrínu. Viděli v ní popření práv na své sebeurčení a naopak vytvoření dosti volného prostoru pro sionistické extrémisty, kteří nastolovali požadavky jediného národního domova pro Židy v Palestině spolu s dalšími pro Arabů nepřijatelnými opatřeními, jako bylo například povolení nosit zbraň jen pro Židy atd. Závěr této kapitoly věnuje Sami Hadawi popisu teroristických akcí, podniknutých v období 1943—1948 především skupinou Hagana (Obrana) a dvěma menšími skupinkami Irgun Zvei Leumi (Národní vojenská organizace) a Stern (Bojovníci za svobodu Izraele).

Dále autor popisuje celkový vývoj palestinského problému před OSN. Velmi podrobně informuje o práci „Zvláštní komise OSN pro Palestinu“ (UNSCOP), jejímž členem bylo rovněž Československo, a zdůvodňuje, proč Arabové nesouhlasili ani s jednou alternativou obou předložených návrhů (první návrh, k jehož stoupenům patřila i ČSR, se nazýval „většinový“ a znamenal v podstatě vytvoření samostatného arabského státu a židovského státu s neutrální zónou v Jeruzalému a byl nakonec akceptován Valným shromážděním OSN; druhý návrh vycházel z federálního uspořádání jednoho státu a

byl podpořen jen Indií, Íránem a Jugoslávií).

Samí Hadawi se v další kapitole snaží rozebrat příčiny vstupu arabských vojsk na území nově vzniklého státu Izrael. K správnému pochopení je prý třeba první palestinskou válku rozdělit do tří odlišných fází. V první fázi, která předcházela rezoluci OSN z 29. listopadu 1947 o rozdělení Palestiny, sionisté maximálně usilovali nejdříve o vyhnání Britů a zrušení mandátní správy a pak o vytlačení moslimů a křesťanů. Druhá etapa, šestiměsíční období od 29. listopadu 1947 až do termínu odchodu Angličanů ze země (14. května 1948), byla okamžitě vystřídána třetí fází, to jest obdobím vstupu vojsk arabských zemí do Palestiny. Autor je přesvědčen, že druhá etapa byla hlavní příčinou války, neboť v jejím průběhu provedli židovští teroristé řadu akcí k zastrašení Arabů, aby je donutili opustit území po skončení britského mandátu. O tom svědčí například masakr 250 mužů, žen a dětí ve vesnici Dajr Jasín, spáchaný příslušníky Irgun Zvei Leumi. Autor na tomto místě však směšuje všeobecně uznané právo Židů na vlastní domov s činností teroristů, kteří byli odsouzeni samotnou židovskou agenturou a nakonec i prvním prezidentem Izraele Chaimem Weizmanem: „...nikdo nelituje tohoto činu více než drtivá většina Židů. Skláním hanbou hlavu, když o této skutečnosti musím před vámi mluvit.“¹⁾ Úlohu arabských zemí autor vidí jednostranně, přehlíží onen fakt, že v pozadí invaze v té době vyloučně reakčních států Arabské ligy stála stejně jen jediná otázka, a to — kdo obsadí a získá pro sebe více území.

V druhé polovině knihy autor popisuje s odbornou znalostí období příměří se všemi územními problémy. Ty měla řešit zvláštní komise složená z jordánské delegace (autor pracoval osobně v této delegaci jako civilní poradce) a izraelské delegace (není jisté bez zajímavosti, že jejím členem byl i dnešní ministr války Dajan). Událostem roku 1956 věnuje Sami Hadawi poměrně malou pozornost, avšak zdůrazňuje skutečnost, že izraelský útok na Sinaj nebyl ani „preventivní válka“, ani pouhá „odvetná akce“, nýbrž dobře naplánované tažení za účelem okupace celého sinajského poloostrova a oblasti Gazy.

Podrobně je zkoumán i vůbec nejdůležitější a nejpalcivější jev celého arabsko-izraelského nepřátelství, tj. život uprchlí-

¹⁾ Chaim Weizmann, *Trial and Error*, East and West Library, London 1950.

ků a pohraniční incidenty. Tyto dva neoddělitelné a velmi úzce související jevy autor analyzuje téměř na osmdesáti stránkách a cituje 139 přesných faktů z dokumentů OSN a z dalších ověřených zdrojů.

Třináctá kapitola je speciálně věnována vztahu Izraele a Spojených států. Ústřední tezí této části je autorův výrok, že USA se chovají k Izraeli jako k „oblíbenému dítěti“. Závěrečné kapitoly pak patří hodnocení celkového vlivu vzniku státu Izrael na okolní arabský svět a problémům války a míru v této oblasti. Autor je přesvědčen, že svět nemůže pochopit Araby a mylně je považuje za sílu, která torpeduje Spojené národy. Arabové prý totiž cítí, že těžkosti s Izraelem se budou stále zvyšovat v důsledku plánů, které má izraelské vedení do budoucna. Na tomto místě autor cituje zprávu osobního pozorovatele presidenta Roosevelta pro Střední východ Patrika J. Hurleyho z roku 1943, který zjišťuje, že sionistická organizace v Palestině má dlouhodobý perspektivní program pro vznik židovského státu ve třech etapách:

1. založení suverénního židovského státu na území Palestiny a pravděpodobně i Transjordánska,
2. eventuální přestěhování arabského obyvatelstva z Palestiny do Iráku,
3. celkové ovládnutí Středního východu Židy v ekonomické oblasti.

Samí Hadawi jistě správně radí tento fakt do souvislosti s expansionistickými snahami „izraelských ještrábů“, jak je dobře známe v dnešní době (Moše Dajan

či Menahem Beigin). Na základě těchto tří bodů, které hlásil poradce americkému prezidentovi, se Hadawi domnívá, že konečným cílem a smyslem Židů v Izraeli je vytvoření židovské říše od Nilu po Eufrat. Hadawi však stále zapomíná, že úvahy expansionistů jsou přece jedna věc a druhá, úplně opačná věc je realita tlaku velmocí na mírové řešení a především síla pokrokové části židovského obyvatelstva a jeho touha žít s Araby v míru při spravedlivém vyřešení všech palčivých problémů. Konec kapitoly „Mír nebo válka“ vyznívá dosti naivně a jinak formálně i dokumentačně výborně sepsanou knihu staví do absurdních dimenzí. Autor totiž hodnotí existenci Izraele takto: „Stát Izrael existuje jen díky penězům ze zahraničí. Náboženství samo o sobě nemůže lid této země udržet dlouho v jednotě, která je pouze jednotou ze strachu.“ A řešení vidí v návratu všech, kdo se přistěhovali do Palestiny po roce 1947, zpět do původních zemí, neboť určitě ještě nezapomněli rodný jazyk a stejně se nijak neliší od obyvatelstva těchto zemí ani kulturou, ani způsobem života.

Domnívám se, že řešení celé této krize nespočívá ani ve „znovuvystěhování“, ani v říši rozměrů krále Davida, ale v trpělivém, dlouhodobém a několikastupňovém procesu mírového jednání. Přijatelnou bází pro první stupeň se musí stát rezoluce OSN z 22. listopadu 1967.

IVAN BROŽ

OTÁZKA KVALITY LIDSKÝCH ZDROJŮ V EKONOMICKÉ LITERATUŘE

Na otázku Co rozumět rozvojem? dávají různé vědní disciplíny různou odpověď. Sociologové a političtí vědci uvažují o rozvoji jako o procesu modernizace, který zahrnuje tvorbu sociálních a politických institucí. Mnozí ekonomové ztotožňují rozvoj s ekonomickým růstem a zaměřují se na zkoumání úspor a investic a jejich podílu na národním důchodu. V západní politické ekonomii je to hlavně Keynesova a dynamická Harrod-Domarova škola, která za hlavní ukazatele efektivity růstu považuje vztah mezi investicemi a přírůstkem národního důchodu, tedy ukazatele efektivity investic. Neefektivnější v tomto pojetí jsou investice, které šetří kapitál při současném zvyšování přírůstků národního důchodu, a nejvýhodnější je zavádění kapitálově úsporného technického pokroku. Typy modelů, postavené na této koncepci, mají nesporně své přednosti. Narušily „neotřesitelnou“ zásadu, že růst kapitálových výdajů a ka-

pitálové náročnosti je jediným přijatelným způsobem ekonomického růstu. My jsme naopak po dlouhou dobu zdůrazňovali „ocelový“ model industrializace, spojený s růstem kapitálové náročnosti. Povýšili jsme jednu z možných variant ekonomického růstu — přednostní růst výrobních prostředků před spotřebními předměty — na zákon a jediný možný způsob ekonomického růstu. Růst výroby výrobních prostředků jsme nechápali jako prostředek, ale téměř jako cíl všeho našeho snažení. Teprve když se naše hospodářství ocitlo v dnešním stavu, počaly si teorie i praxe postupně uvědomovat (možno také říci znovu uvědomovat po 20 letech), že hybnou silou růstu není vždy růst výrobních fondů, rychlé přírůstky společenského produktu, ale zejména a především růst efektivity.

V tomto ohledu nás tedy západní teorie i praxe o mnoho předešly.

Nicméně i ony se přesvědčují o jedno-